

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата економічних наук, професора, професора кафедри економіки і підприємництва економічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет» Кубіній Наталії Юріївни на дисертаційну роботу Чиняк Віталії Віталіївни на тему: «Особливості функціонування та перспективи розвитку сектору гостинності в регіоні», подану до захисту в разову спеціалізовану вчену раду на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка»

2 лютого 2024 року

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Беручи до уваги той факт, що туризм є основною галуззю та економічним рушієм розвитку Закарпатської області, розуміння динаміки сектору гостинності має вирішальне значення. Регіон зіткнувся з потрясіннями у вигляді криз, що робить аналіз стійкості сектору критично важливим, до того ж Закарпатська область має географічні переваги для розвитку міждержавного туризму – дослідження може визначити, як раціонально використати наявний потенціал.

Економічний аналіз функціонування готельних підприємств може висвітлити інфраструктурні та політичні слабкі місця в секторі гостинності регіону та запропонувати оптимізаційні рішення. Вивчення сезонності, прогалин у навичках та ефективності маркетингу надає простір для покращення промоції туризму та конкурентоспроможності. Дослідження дозволить порівняти результати діяльності сектору гостинності Закарпаття з іншими регіонами держави та світовими показниками. Важливим аспектом є те, що ключова інформація, зібрана за допомогою анкетних онлайн-опитувань, інтерв'ю та фокус-груп відображає погляди зацікавлених сторін. Вище

зазначене обґрунтовує актуальність обраної авторкою тематики наукових досліджень, вагоме теоретичне та практичне значення їх результатів.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами

Дисертація відповідає планам науково-дослідної роботи кафедр економіки і підприємництва економічного факультету й фізичної географії та раціонального природокористування географічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет», а тема дослідження є складовою частиною комплексних тем: «Інноваційно-інвестиційні засади стійкого розвитку базових галузей національного господарства в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0119U101945) (термін виконання з січня 2019 року по грудень 2023 року), «Раціональне природокористування та моніторинг природно-техногенного середовища Закарпаття» (номер державної реєстрації 0115U007033) (термін виконання з січня 2016 року по грудень 2020 року) та «Комплексні фізико-географічні та суспільні дослідження території Закарпатської області в контексті раціонального природокористування» (номер державної реєстрації 0121U110183) (термін виконання з січня 2021 року по грудень 2025 року).

Авторка є співвиконавицею даних тематик і її дослідження полягає у обґрунтуванні доцільності вибору стратегічних напрямків розвитку сектору гостинності в регіоні на основі проведених економічних аналізів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків

Сформульовані Чиняк Віталією Віталіївною наукові положення, висновки та практичні рекомендації, що викладені в дисертації, є достовірними та належно обґрунтованими, вони забезпечуються достатньою кількістю аналітичного матеріалу.

Дисертаційна робота має класичну структуру та складається зі вступу, анотації представленої на двох мовах, трьох розділів, висновків, переліку

використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертаційного дослідження викладено на 312 сторінках, основний зміст роботи становить 230 сторінок. Дисертаційна робота містить 23 таблиці, 74 рисунки, 260 найменувань переліку джерел та 5 додатків.

При проведенні дисертаційного дослідження авторкою застосовано достатньо широкий спектр як загальнонаукових так спеціальних методів, для досягнення поставлених завдань, зокрема, таких як: *систематизація та узагальнення* – для визначення основного наукового напрямку дисертації, її змісту та сутності, аналізу літературних джерел; *порівняльного аналізу* - для визначення дефініцій понять «індустрія гостинності», «туризм», «криза» тощо та для окреслення результатів, які були отримані в результаті застосування інших наукових методів; *компонентно-структурного групування* параметрів сфери гостинності; *структурно-логічного аналізу, аналогій та екстраполяцій* застосовано при характеристиці рівня розвитку секторів гостинності регіонів світу та огляді стану сектору гостинності Закарпатської області у докризовий період; *статистичного аналізу* даних із використанням програмного забезпечення *Statistical Package for the Social Sciences (SPSS)* для кластеризації готельних закладів за основними параметрами діяльності; *порівняльні методики та спостереження* - під час обґрунтування критичних якісних та кількісних відмінностей у структурі сформованих кластерів сектору гостинності; *дедукції та індукції* - при теоретичних наповненнях кластерних формувань, тобто характеристики розповсюджувалися від конкретного елемента – підприємства до загального – кластера, і навпаки; *спеціальні економічні аналізи та моделі*: 5 сил Портера, SWOT, PESTEL, SPACE, матриця Boston Consulting Group мали місце при визначенні стратегічних напрямків розвитку сектору гостинності регіону; *спеціальні соціологічні методи*: анкетне опитування та інтерв'ю, які застосовувалися для формування інформаційно-статистичної бази дослідження; *графічні та картографічні методи* - для

візуалізації отриманих результатів дослідження; *методи аналізу та синтезу* – для пізнання об’єкту та предмету дисертаційного дослідження (всі розділи).

Загалом інформаційну базу для дисертаційного дослідження складають наукові праці українських та зарубіжних вчених, статті та матеріали з українських та світових журнальних видань, статистичні дані та звіти Державної служби статистики України, джерела всесвітньої мережі Інтернет, інформаційні звіти підприємств Закарпатської області, результати аналізу статистичних даних і досліджень, отриманих самою авторкою.

Вищенаведене свідчить, що наукові положення, висновки і рекомендації, викладені у дисертаційній роботі відповідають завданням дослідження, є обґрунтованими, мають науковий зміст та теоретичне і прикладне значення.

Оцінка змісту дисертаційної роботи та її відповідність вставленим вимогам

Дисертаційна робота має відповідну структурну схему та в своєму складі містить: вступ, анотації українською та англійською мовами, три основні розділи, висновки, перелік використаних джерел та ряд додатків.

У першому розділі дисертаційної роботи – *«Теоретико-методологічні засади та передумови утворення сектору гостинності»* – авторка узагальнює теоретичне обґрунтування передумов формування кластерів сектору гостинності (с. 33-52), розглядає методи та методологічні підходи до класифікації систем кластеризації та оцінки функціонування й перспектив розвитку сектору гостинності в Закарпатській області (с. 53-78), а також запропоновано кейси міжнародного досвіду розвитку сектору гостинності та можливості його застосування для сфери туризму України (с. 79-103).

Другий розділ *«Характеристика стану сектору гостинності та його організаційних пристосувань до наслідків пандемії»* визначає загальні риси сектору гостинності в Закарпатській області у допандемічний період в розрізі діяльності туристичних організацій (с. 107-128), обґрунтовує провідні

тенденції у функціонуванні готельних підприємств Закарпатської області в умовах пандемії (с. 129-151), проводить кластеризацію готельних підприємств Закарпатської області за основними економічними показниками сектору гостинності на основі бази даних, отриманої авторкою методом проведення анкетування (с. 152-186).

У третьому розділі дисертаційного дослідження – *«Перспективи розвитку сектору гостинності Закарпатської області»* – представлено просторову кластеризацію території області за розподілом підприємств сектору гостинності (с. 193-211), обґрунтовано доцільність стратегічних напрямків розвитку сектору гостинності в регіоні (с. 212-227), запропоновано заходи, які підтримуватимуть формування сприятливого середовища розвитку сектору гостинності в Закарпатській області у повоєнний період (с. 228-239).

Як підсумок проведеного дослідження сформовано висновки, які розкривають та узагальнюють отримані авторкою результати та відповідають поставленим завданням дисертації. Отже, дисертаційне дослідження слід вважати завершеною та самостійною науковою працею, висновки та рекомендації якого досягнуто є обґрунтованими та достовірними.

Наукова новизна результатів та їх наукова достовірність

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що вперше запропоновано інтегровані підходи до вибору адаптаційних стратегій розвитку сектору гостинності, які сформовані на основі системної обробки комплексу показників з авторського масиву емпіричних даних, охоплюючи:

- 1) кластеризацію поелементних диференційованих характеристик готельних підприємств;
- 2) аналіз показників їх діяльності, зокрема, ефективності факторів пристосувань;

3) зв'язок особливостей функціонування сектору гостинності регіону у некризових та глобальних пандемічних умовах.

Положення, які було удосконалено:

- підхід до формування перспективних напрямків розвитку сектору гостинності регіону із застосуванням набору економічних моделей та аналізів, який, на відміну від попередніх досліджень, сформований з метою висвітлення діяльності готельних підприємств регіону у докризовий та пандемічний періоди;

- підходи та економічні принципи формування дієвого середовища розвитку сектору гостинності регіону, зокрема з потенційним урахуванням умов повоєнного періоду, які об'єктивно у попередніх дослідженнях не бралися до уваги;

Аспекти, які набули подальшого розвитку:

- картографічна візуалізація кластеризації готелів регіону, яка, на відміну від попередніх досліджень, охопила нові критерії, зокрема, різницю в інтенсивності туристичних потоків, відмінності у фінансових надходженнях, відносну та об'ємну стійкість підприємств тощо, і дозволила просторово оцінити рівні пристосувань закладів сектору гостинності до діяльності в несприятливих економічних умовах;

- систематизація позитивного міжнародного досвіду діяльності сектору гостинності найбільших туристичних регіонів світу, який раніше був представлений окремими підходами.

Теоретична та практична значимість і впровадження результатів дослідження

Окреслено теоретичні засади та передумови формування кластерних групувань сектору гостинності за варіативними показниками економічними діяльності. Дані кластерні формування мають відповідну адміністративно-територіальну та функціональну приналежність, а також власні соціальні,

виробничі, екологічні, фінансово-економічні, етнічно-культурні та інші особливості. Зазначені теоретичні концептуальні особливості дозволили запропонувати кластеризацію готельних підприємств з використанням методів неконтрольованого машинного навчання для вивчення того, як закарпатські підприємства сектору гостинності реагували на початкову кризу глобальної пандемії.

Практична значимість результатів дисертаційної роботи полягає у проведенні економічної, статистичної, картографічної експертизи інноваційно-інвестиційного розвитку сектору гостинності Закарпатської області, що, в свою чергу, дозволяє виявити недоліки й інгібітори їх розвитку.

Прикладні рекомендаційні положення дисертації використано у роботі Відділу економічного розвитку, міжнародних відносин, інвестицій та туризму Перечинської міської ради (довідка № 886/07-13 від 24.11.2023 р., Додаток Г), Ужгородської філії Закарпатського обласного центру зайнятості (довідка № 41 від 18.12.2023 р., Додаток Г), Холмківської сільської ради Ужгородського району (довідка № 1571/02-23 від 18.12.2023 р., Додаток Г).

Результати дисертаційного дослідження імплементовано в навчальний процес ДВНЗ «Ужгородський національний університет» та застосовуються при викладанні ряду навчальних компонентів (довідка № 13 від 24.11.2023 р., Додаток Г).

Повнота викладу наукових досліджень, висновків та рекомендацій в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації

Основні наукові результати дисертаційної роботи представлені авторкою у 30 наукових працях, загальним обсягом 3,43 друкованих аркуша, з яких: 5 статей – у наукових фахових виданнях України, внесених до реєстру міжнародних наукометричних баз (2,41 друк. арк.), 2 статті у наукових виданнях України та Латвії, що додатково відображають результати

дослідження (1,02 друк. арк.) та 23 праці апробаційного характеру (матеріали міжнародних та всеукраїнських конференцій).

Дані про відсутність запозичень та порушень академічної доброчесності

За результатами аналізу представлених матеріалів та перевірки дисертаційної роботи на подібність тексту програмним засобом «Unicheck» визначено високий ступінь оригінальності роботи – 91,6%. Порушень авторкою правил академічної доброчесності не виявлено. Наукове дослідження Чиняк Віталії Віталіївни є завершеним, цілісним, обґрунтованим та самостійним.

Дискусійні положення та зауваження

Наголошуючи на загальній позитивній оцінці, вважаємо за доцільне висловити ряд зауважень та положень, які носять дискусійний характер:

1. У роботі присутня деяка фрагментарність викладу матеріалу. Наприклад, на стор. 36 автор наводить думку, що «індустрія гостинності – це сфера підприємництва, яка складається з таких видів обслуговування, що спираються на принципи гостинності, що характеризуються щедрістю та дружелюбністю щодо гостей», після чого логічним було б розкрити саме принципи, а потім показати, як ці принципи визначають види обслуговування і, відповідно, уявити групування компонентів-складових сфер гостинності (табл. 1.1.1.). Аналогічно, на стор. 50 автор переходить до питання кластеризації без попереднього опису логічного зв'язку з попереднім матеріалом.

2. У підрозділі 1.1. слушною є теза про те, що індустрію туризму і гостинності варто розглядати як складний, багатокomпонентний процес обслуговування споживачів, а отже, роль і значення факторів, які визначають загальний напрям розвитку чи специфіку окремих рис сектору гостинності,

стають важливими і очевидними для дослідження (с. 34-38). Проте у зазначеному контексті авторці варто було б детальніше окреслити ряд вищезазначених факторів впливу та обґрунтувати природу їх походження.

3. У підрозділі 1.3. (с. 80-81) зазначено, що міжнародний досвід і глобалізаційний вплив є невід'ємною частиною розвитку сфери гостинності держави. Здатність сектору адаптуватися до різних культур, реагувати на глобальні тенденції та співпрацювати на міжнародному рівні має важливе значення для його зростання та сталого розвитку. При розкритті даного аспекту варто акцентувати увагу на заходах, які можна імплементувати в діяльності підприємств сектору гостинності Закарпатської області.

4. Підрозділ «2. 1. Загальні риси сектору гостинності у Закарпатській області в допандемічний період у розрізі діяльності туристичних організацій» – загальний огляд, визначення загальних рис, якостей цілого не може бути визначено лише за однією його складовою. Можливо, краще було б назвати підрозділ «Характеристика туризму як системотворчої основи сектора гостинності» (приблизна назва, в якій наголошується на туризмі). А далі логічно б лягав підрозділ 2.2., в якому представлена характеристика готельного сегмента як певною мірою похідного від туристичного.

5. У підрозділі 2.2. у процесі розкриття аспекту кадрового забезпечення та посилення ролі людського капіталу, як одного з вагомих факторів у подальшому розвитку та популяризації секторів туризму та гостинності Закарпатської області, доцільно було більш детально розглянути роль державних інвестицій у дану сферу (с. 145-149).

6. У підрозділі 3.3. (с. 235-236) одним із економічних механізмів, які сприятимуть створенню сприятливих умов для функціонування сектору гостинності Закарпатської області, вказано створення спеціальних економічних зон. Відповідно до зазначеного доцільно окреслити передумови для забезпечення даного процесу.

Попри зазначені зауваження та дискусійні положення, вони не зменшують загальну наукову новизну і не впливають на позитивну оцінку дисертації.

Висновки щодо відповідності дисертації встановленим вимогам

Дисертація Чиняк Віталії Віталіївни на тему «Особливості функціонування та перспективи розвитку сектору гостинності в регіоні» відповідає паспорту спеціальності 051 «Економіка», за формою і змістом відповідає вимогам викладеним у Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44. Робота оформлена відповідно до вимог Наказу Міністерства освіти та науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12 січня 2017 року №40 (зі змінами та доповненнями). Авторка дисертації «Особливості функціонування та перспективи розвитку сектору гостинності в регіоні» Чиняк Віталія Віталіївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Рецензент:

Кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри економіки і підприємництва
економічного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»

Кубиній
Наталія
Юріївна

Автор цифрового
підпису Кубиній
Наталія Юріївна
Дата: 2024.02.02
09:25:57 +02'00'

Підпис Наталії КУБІНІЙ засвідчую:

Вчений секретар

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
кандидат технічних наук, доцент

Олена МЕЛЬНИК

Наталія КУБІНІЙ